

Rozdział 22

Kijowskie muzea

Janusz Fuksa

Klub Przewodników Dolnośląskich i Sudeckich Oddziału Wrocławskiego PTTK

Cytuj jako: Fuksa, J. (2023). Kijowskie muzea. W: T. Lesiów (red.), *Doskonalenie jakości usług przewodnickich w dobie pandemii* (s. 374-392). Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

Streszczenie: Celem pracy było przedstawienie wybranych muzeów w Kijowie na Ukrainie. W swojej większości ekspozycje tych muzeów przedstawiają dzieje kraju, choć niektóre (np. muzeum przyrodnicze, malarstwa) wychodzą poza ten obszar. Wszystkie skupione są, poza trzema (muzeum lotnictwa, wojny, metra), w centralnej części miasta. Usytuowane są, poza trzema (muzea historii Kijowa, wojny, metra), w starych, często zabytkowych budynkach. W październiku 2022 r., w czasie wojny, kiedy powstawał ten rozdział, część muzeów była nieczynna, a najcenniejsze eksponaty ukryto. Mamy nadzieję, że po wojnie muzea wrócą do swojego poprzedniego stanu, opisanego w pracy, i będą chętnie zwiedzane, także przez polskich turystów.

Słowa kluczowe: muzeum, ekspozycja, Kijów, Ukraina.

JEL Classification: Z32

Muzea stanowią ważny element na trasach turystycznych, niekiedy nawet docelowy. Muzeum to instytucja naukowa, w której przechowywane są okazy przyrodnicze, historyczne, obrazy, rzeźby itd. (*Encyklopedia powszechna...*, 1936, s. 453). Albo krócej: muzeum to instytucja gromadząca i przechowująca zbiory z różnych dziedzin (*Wielka encyklopedia...*, 1966, s. 546). Nazwa pochodzi od *muséion* (po grecku: świątynia muz).

Za pierwsze zbiory muzealne można uznać zestawy przedmiotów wziętych z przyrody i przechowywanych nie w celach majątkowych, lecz jako dokumentalne świadectwa i estetyczne pamiątki. Takie były zbiory np. pałacu Knossy na Krecie (XVI w. p.n.e.), pałacu Wanów w Chinach (XIII w. p.n.e.) czy biblioteki pałacu w Niniwie w Asyrii (VII w. p.n.e.). Pierwsze muzea powstały w kręgu kultury greckiej: Pinakoteka w Propylejach na Akropolis w Atenach (V w. p.n.e.), muzeum w Aleksandrii (III w. p.n.e.)

(*Wielka encyklopedia...*, 1966, s. 546). Później taki charakter miały zbiory dzieł sztuki Serwiliusza, Krassusa, Lukullusa, Pompejusza czy Cezara (od III w. p.n.e.). Dzieła sztuki przechowywano też w bizantyjskich soborach i monastyrach (po IV w. n.e.), a od XIII w. w kościołach Francji, Włoch i Niemiec. Kolekcjonowanie pamiątek rozwinęło się zwłaszcza po epoce wielkich odkryć geograficznych (XV-XVI w.), w epoce renesansu. Prywatne kolekcje oraz zbiory okazów i ciekawostek przekształciły się w muzea. Pierwsze wielkie muzea europejskie zbudowano w II połowie XVIII w. w Anglii, we Włoszech i we Francji. W związku z rozwojem nauki i specjalizacją wiedzy w XIX w. rozpoczęła się specjalizacja muzeów – zaczęły powstawać muzea przyrodnicze, techniczne, etnograficzne, biograficzne. Wiek XX przyniósł przekształcanie się muzeów w placówki naukowo-badawcze i oświatowe, udoskonalono metody ekspozycji (*Wielka encyklopedia...*, 1966, s. 549). Rozwinęły się całe sieci muzeów (w USA jest ich 2000, we Włoszech – 1200, we Francji – 1000).

W Kijowie początki muzealnictwa wiąże się ze skarbcami Peczerskiej ławry i Sofijskiego Soboru (monastyr i cerkiew powstały w XII w.). Jednakże szerokie udostępnienie zbiorów muzealnych nastąpiło dopiero po zbudowaniu gmachu dla muzeum starożytności (w roku 1899, dziś to Muzeum Sztuki Ukraińskiej) (Dylewski, 2009, s. 155). Znaczną rolę odegrali mecenasami tworzenia zbiorów, najczęściej miejscowi przedsiębiorcy, np. właściciele cukrowni, jak rodzina Chanenków (muzeum malarstwa zachodniego) czy Tereszczenków (galeria obrazów).

Celem pracy jest zapoznanie się z 17 największymi i najciekawszymi muzeami Kijowa, wybranymi spośród ponad 30 muzeów stolicy Ukrainy. Ich ekspozycje opowiadają o różnych aspektach dziejów tego kraju, w niektórych można zapoznać się z teraźniejszością: kulturą narodu czy techniką stosowaną w ukraińskim przemyśle. Zwiedzanie muzeów pozwala na wytworzenie u siebie obrazu dokonania naszych wschodnich sąsiadów.

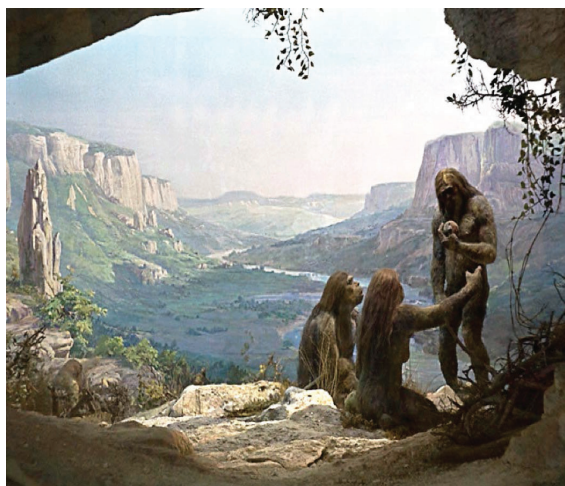
22.1. Wybrane muzea Kijowa

Na wzgórzu Wysokiego Miasta w Kijowie, gdzie w czasach Rusi Kijowskiej stał zamek kniazia Włodzimierza, wznosi się gmach Narodowego Muzeum Historii Ukrainy.

Dzieje muzeum liczone są od 1899 r., gdy w Kijowie otwarto wystawę archeologiczną w Muzeum Starożytności i Sztuki, nowo wznoszonym wówczas przez polskiego architekta Władysława Horodeckiego.

Zbiory muzealne liczą 800 tys. jednostek, z czego tylko część jest wystawiana. W ekspozycji znalazły się cenne kolekcje archeologiczne, etnograficzne i numizmatyczne, uzbrojenie, unikalne wydania książek, szkło i porcelana. Organizuje się wystawy okresowe.

Chodząc po salach rozmieszczonych na czterech kondygnacjach muzeum, można prześledzić całą historię Ukrainy, od starożytności do dziś (fot. 22.1). Są tu narzędzia

Fot. 22.1. Diorama *Rodzina praludzi* w Muzeum Historii Ukrainy
Photo 22.1. Diorama *Family of the Praluds* at the Museum of Ukrainian History

Źródło/ Source: fotografia własna/ own photo.

rolników i hodowców kultury trypolskiej (III tysiąclecie p.n.e.), przed gmachem stoją *scytyjskie baby* (piaskowcowe posągi kobiece z okresu matriarchatu z V w. p.n.e.). Wewnątrz można oglądać modele chat pierwszych Słowian (VI w. n.e.), pozostałości po Rusi Kijowskiej (IX w. n.e.), uzbrojenie Połowców (XI w. n.e.), eksponaty z okresu carskiego i radzieckiego, a także Ukrainy współczesnej. Jest np. złożona kareta, którą *imperatryca* Elżbieta Pietrowna podarowała kijowskiemu metropolicie Rafałowi Zaborowskiemu w 1744 r.

Muzeum Skośna Kaponiera

Jest w Kijowie muzeum, w którym cały dział ekspozycji wiąże się z Polską. To Skośna Kaponiera (*Kosyj kaponir*). Więziono tu uczestników powstania styczniowego, o czym świadczą ogromne kamienne tablice z zapisanymi po polsku i po ukraińsku nazwi-

Fot. 22.2. Widok na muzeum Skośna Kaponiera
Photo 22.2. On the grounds of the museum Slant Caponier

Źródło/ Source: fotografia własna/ own photo.

skami więźniów. Na dziedzińcu stoi krzyż, a przy nim tablica z nazwiskami pięciu rozstrzelanych tu w 1863 r. przywódców powstania. Byli to: Adam Zieliński, Władysław Tadeusz Rakowski, Platon Krzyżanowski, Romuald Olszański i Adam Drużbacki.

Dziś jest tu 17 tys. eksponatów obrazujących XIX-wieczną technikę wojskową, umundurowanie żołnierzy i życie więźniów tych czasów (fot. 22.2). Duże wrażenie robi zwiedzanie cel więziennych, ciasnych karcerów, oglądanie karety bez okien do przewozu więźniów, zapoznanie się z osobistymi rzeczami więźniów, czytanie dokumentów sądowych. Zupełnie niedawno dodano broń i amunicję zdobyte podczas działań wojennych w Donbasie.

Muzeum Historii Kijowa

Wśród kijowskich muzeów ważne miejsce zajmuje Centrum Muzealno-Wystawienne „Muzeum Historii Miasta Kijowa”.

Dziś muzeum historii ma ponad 280 tys. jednostek muzealnych, z których pokazuje jedynie część. Składa się z kolekcji archeologicznej, etnograficznej, numizmatycznej i zbiorów o tematyce współczesnej. Można tu prześledzić dzieje okolic od okresu paleolitycznego, przez epokę kamienną, epokę brązu (kultura trypolska), czasy Rusi Kijowskiej, czasy kozackie aż do XXI w. Wśród eksponatów są np. kamienne ikonki bizantyjskie, freski z książęcego pałacu, pieczętki cechów rzemieślniczych, starodruki z XVI w., dziewiętnastowieczny fajans i porcelana z miejscowych fabryk. W pomieszczeniach muzeum odtworzono zabytkowe wnętrza. Jest tu szlachecka izba gościnna z XIX w., pokój muzyka z instrumentami z XIX w., pokój rzemieślnika, warsztat krawiecki, laboratorium fotograficzne z początku XX w. (fot. 22.3).

Fot. 22.3. Stary aparat fotograficzny w Muzeum Historii Kijowa

Photo 22.3. Old camera in the Museum of Kiev History

Źródło/ Source: fotografia własna/
own photo.

Muzeum Wojny

Jadąc do centrum Kijowa od strony Darnicy, już z daleka widzi się na wzgórzu za Dnieprem postać Ojczyzny Matki (fot. 22.4). Ta wysoka na 102 m postać z nierdzewnej blachy stalowej z mieczem (długość 16 m) i tarczą (12 m x 8 m) w dłoniach, ważąca 530 ton, zawiera w swoim postumencie trójkondygnacyjny gmach muzeum wojny ojczyźnianej. Od lipca 2015 r. nosi ono nazwę Narodowe Muzeum Historii Ukrainy w Drugiej Wojnie Światowej.

Fot. 22.4. Muzeum Wojny i pomnik Ojczyzny Matki

Photo 22.4. War Museum and Motherland Monument

Źródło/ Source: fotografia własna/ own photo.

Główna ekspozycja muzeum, pokazywana w 16 salach dwóch kondygnacji (5 tys. m²) liczy ponad 17 tys. eksponatów. Opowiada przede wszystkim o Ukrainie, która dwukrotnie przeżyła nawałę ogniową i gdzie przez 35 miesięcy walczyły z hitlerowcami regularne wojska stanowiące prawie połowę całej Armii Czerwonej. W Ukrainie zmobilizowano ponad 6 mln ludzi, tj. 23% składu osobowego radzieckich sił zbrojnych. W wojnie zginęło od 8 do 10 mln mieszkańców republiki, a straty materialne wyniosły 42% wszystkich strat Związku Radzieckiego. Tylko podczas forsowania Dniepru i wyzwania Kijowa życie straciło prawie 1,5 mln ludzi.

Udokumentowano losy ludności cywilnej, także wywózki na przymusowe roboty do Niemiec 2,4 mln młodzieży. Podkreślono tragedię Babiego Jaru, gdzie od września 1941 r. w ciągu 2 lat hitlerowcy zastrzelili ponad 100 tysięcy osób, przede wszystkim Żydów. Przedstawiono też stalinowskie wysiedlenia Ukraińców z terenów zachodnich i Tatarów z Krymu w latach 1944-1945 oraz głód 1947 r. Po 1992 r. w muzeum powstały nowe ekspozycje, obrazujące wojnę w Afganistanie i udział w innych

obcych wojnach XX wieku. Muzeum zbiera i chroni wojenne relikwie, których ma już 400 tysięcy.

Stoi tu też gilotyna, jedna z dwóch, które hitlerowcom do 1945 r. służyły do mordowania ludzi w więzieniu przy ulicy Kleczkowskiej we Wrocławiu.

Muzeum Lotnictwa

Państwowe Muzeum Lotnictwa powstało w 2003 r. w miejscu, gdzie od 1947 r. istniało lotnisko ćwiczebne Kijowskiego Instytutu Cywilnej Floty Powietrznej, a później (od 1977 r.) baza lotniczo-techniczna Kijowskiego Instytutu Inżynierów Lotnictwa Cywilnego.

Na ogromnej przestrzeni eksponuje się liczne typy samolotów produkcji radzieckiej, a zwłaszcza ukraińskiej. Są pierwsze samoloty z silnikami tłokowymi An-2 (fot. 22.5), Jak-12, Ił-14, Li-2, turbośmigłowe i turboodrzutowe samoloty pierwszego pokolenia An-10, Ił-18, Ił-20, Tu-104, Tu-104G, śmigłowce Mi-1 i Mi-4. Znalazły się tu późniejsze Tu-110, Tu-16, Tu-124, Tu-134, Tu-154, Ił-62, Ił-76, Ił-86, An-12, An-24, Jak-40, śmigłowce Mi-8 i Ka-18.

Fot. 22.5. Samolot An-2 w Muzeum Lotnictwa

Photo 22.5. An-2 aircraft at the Aviation Museum

Źródło/ Source: fotografia własna/
own photo.

Specjalną grupę eksponatów stanowią popularne samoloty kijowskich zakładów lotniczych im. Olega Antonowa: pierwszy powojenny samolot An-2, który do dziś przewozi po 10 osób między trawiastymi lotniskami osiedli syberyjskich, turbośmigłowiec An-24, którego prawie 1300 sztuk latało po wojnie w Aeroflocie, An-26 – naj-

popularniejszy lekki samolot transportowy. Oleg Antonow od 1952 r. do śmierci w roku 1984 był głównym (później generalnym) konstruktorem kijowskiego biura budowy samolotów (później zjednoczenia). Był twórcą największych w swoim czasie samolotów: An-22 „Anteusz” (1965) o nośności 80 ton oraz 4-silnikowego An-124 „Ruslan” (1984), który ładunek 100 ton przewozi na odległość 4500 km z prędkością 850 km/h. Już po śmierci konstruktora w zakładach powstał 6-silnikowy gigant An-225 „Mrija” – największy samolot świata. Powstał, by na swoim grzbiecie transportować wahadłowiec kosmiczny Buran. Zbudowano wówczas trzy takie samoloty.

Muzeum Politechniczne

Państwowe Muzeum Politechniczne znajduje się w miasteczku uczelnianym Politechniki Kijowskiej.

W siedmiu salach na powierzchni 1,5 tys. m² w 13 częściach tematycznych wystawia się 3 tysiące eksponatów spośród 10 tysięcy zmagazynowanych. Przedstawia się różne kierunki rozwoju nauki i techniki, takie jak elektronika, radiotechnika, telekomunikacja, budowa przyrządów, budowa maszyn, broń strzelecka, a w pomieszczeniach oddziału – budowa samolotów, śmigłowców i statków kosmicznych. Muzeum szczyci się posiadaniem najstarszego rosyjskiego odbiornika radiowego z 1917 r. oraz aparatów telefonicznych z lat 30. Można tu również zobaczyć jeden z pierwszych radzieckich telewizorów KWN-49, elektroniczną maszynę cyfrową ŁUCZ oraz komputer personalny NEURON. W odrębnym oddziale można zapoznać się z oryginalnym statkiem kosmicznym WOSTOK-4, z pulpitem sterowania z kosmodromu Bajkonur, z silnikami samolotów, przyrządami telemetrii i rejestracji danych (fot. 22.6).

Fot. 22.6. Aparat lądujący stacji kosmicznej WOSCHOD w Muzeum Politechnicznym
Photo 22.6. Landing apparatus of the WOSCHOD space station at the Polytechnic Museum

Źródło/Source: fotografia własna/
own photo.

Narodowe Muzeum Naukowo-Przyrodnicze

Narodowe Muzeum Naukowo-Przyrodnicze mieści się w ogromnym neoklasycystycznym gmachu przy ulicy Bohdana Chmielnickiego, w samym centrum Kijowa.

Najniższą kondygnację zajmuje Muzeum Archeologiczne, składające się z 4 sal, w których zebrano ponad 7 tys. przedmiotów wykonanych przez człowieka – od wieku kamiennego do średniowiecza. Najstarsze narzędzia ludzkie liczą sobie 800 tys. lat i pochodzą z wykopaliska Korolewo na Zakarpaciu. Są tu przedmioty z epoki paleolitu, okresu kultury trypolskiej, przedmioty należące kiedyś do Scytów, Kimerów, Sarmatów i pierwszych Słowian.

Na pierwszym piętrze mieści się Muzeum Geologiczne, którego początek sięga 1927 r. Jego zbiory składają się z 50 tys. skał i minerałów oraz pozostałości flory i fauny. W siedmiu salach zgromadzono skały i minerały, które mogą służyć do poznania geologicznych dziejów Ziemi w ciągu 4 miliardów lat. Pokazuje się tu, jak zmieniało się terytorium Ukrainy w ciągu kolejnych er i okresów stratygraficznych, jak następowały po sobie lądy i morza, jak wyglądał świat roślinny i zwierzęcy.

Na drugim piętrze jest muzeum paleontologiczne, ze zbiorów kompletowanych od 1919 r. W 1935 r. wydzieliło się ono z muzeum zoologicznego. Liczy ponad 2 tys. eksponatów, w większości pozyskanych z wykopalisk w Ukrainie, pokazywanych w 6 salach, w 106 witrynach i 5 dioramach. Ekspozycja przedstawia dzieje rozwoju roślin i zwierząt od początku życia na Ziemi do dziś. Szczególnym podziwem u zwiedzających cieszy się zrekonstruowany szkielet mamuta (fot. 22.7).

Są też szkielety paleozoicznych ryb, neogenicznych ssaków, takich jak wieloryb (o długości 25 m), niedźwiedź jaskiniowy, słoń, żyrafa, tur. Są muszle, kawałki bursztynu z owadami, skamieniałe drzewa. Z zainteresowaniem ogląda się 2 szafasy zbudowane ponad 15 tys. lat temu z kości mamutów, znalezione w okolicy Czerkas i Czernihowa.

Fot. 22.7. Szkielet mamuta w Muzeum Przyrodniczym

Photo 22.7. Mammoth skeleton in the Natural History Museum

Źródło/ Source: fotografia własna/ own photo.

Na trzecim piętrze mieści się muzeum zoologiczne, stworzone w 1919 r. przez powstałą rok wcześniej Ukraińską Akademię Nauk. Dużą część kolekcji zwierząt hitlerowcy wywieźli do Niemiec w czasie II wojny światowej. Udało się je odzyskać. Najważniejsze eksponaty pochodzą z czasów późniejszych, z wielu ekspedycji ukraińskich zoologów po ZSRR i świecie. W dwóch salach (ptaków i ssaków) oraz w długiej galerii pokazuje się 5 tys. eksponatów zwierząt (częściowo w 16 dioramach pejzażowych), począwszy od morskich gąbek i koralu, poprzez żuki, owady, ryby, płazy i gady, do ptaków i ssaków. Wśród tych ostatnich zwraca uwagę ogromny wypchany żubr, który został upolowany we włościach Potockich przed 1800 r.

Na czwartym piętrze znajduje się Muzeum Botaniczne, założone w 1921 r. Rośliny rozlokowano tu w pięciu salach zgodnie z zasadą strefowo-regionalną występowania na świecie. Pokazano roślinność i pejzaże stepów południa Ukrainy, Karpat i Krymu oraz Uralu, okolic Bajkału, Kraju Przymorskiego, Sachalinu, Wysp Kurylskich, Środkowej Azji i Kaukazu.

Muzeum przyrodnicze działa w strukturze Narodowej Akademii Nauk Ukrainy, a jego poszczególnymi tematycznymi oddziałami, a więc muzeami: archeologicznym, geologicznym, paleontologicznym, zoologicznym i botanicznym, opiekują się odpowiednie wydziały akademii i instytuty naukowo-badawcze.

Muzeum Sztuki Ukraińskiej

Historia Narodowego Muzeum Sztuki Ukrainy w Kijowie sięga końca XIX w. W 1896 r. ogłoszono konkurs na siedzibę muzeum. Zwyciężył moskiewski architekt Piotr Bojcow. Ale wykonaniem dokumentacji roboczej zajęli się kijowski architekt – Polak Władysław Horodecki.

Fot. 22.8. Taras Szewczenko: *Widok Monasteru Wydubieckiego* w Muzeum Sztuki Ukraińskiej

Photo 22.8. Taras Shevchenko: A view of the Vydubetsky Monastery at the Museum of Ukrainian Art

Źródło/ Source: fotografia własna/ own photo.

Dziś ekspozycja rozmieszczona jest w 22 salach. Obrazuje wszystkie etapy rozwoju sztuki ukraińskiej, od czasów Rusi Kijowskiej do dziś. Spośród 40 tysięcy jednostek zbioru muzealnego pokazuje się tu tylko część: obrazy, rzeźby i grafikę najwybitniejszych twórców ukraińskich. Najdawniejszą pamiątką w kolekcji muzealnej jest drewniana płaskorzeźba św. Georgija (Jerzego) jako rzymskiego legionisty (XII w.), unikalna, bo dzieł o takiej kompozycji zachowało się na świecie tylko kilka. Wystawia się ikony i obrazy o treści religijnej z XIV-XVIII wieku, w tym z pracowni ikon Ławry Peczerskiej. W wieku XVIII rozpoczął się wpływ sztuki rosyjskiej i rozwinęło się malarstwo świeckie o tematyce kozackiej. Wiek XIX to z kolei przede wszystkim prace portretowe Ukraińców – Wołodymyra Borowykowskiego, Dmytra Łewyckiego i Tarasa Szewczenki (fot. 22.8) oraz Rosjan związanych z Ukrainą Kapitona Pawłowa, Wasilija Szternberga i Wasilija Tropinina.

Ukraińska sztuka początku XX w. została pokazana w pejzażach Stepana Kołesnykowa, Ołeksandra Muraszki oraz w obrazach bytowych Fotija Krasycyckiego i Fedira Kryczewskiego.

Muzeum Malarstwa Zachodniego

Wśród kijowskich muzeów na wyróżnienie zasługuje Muzeum Sztuki Zachodniej i Wschodniej imienia Bohdana i Warwary Chanenka (fot. 22.9), zlokalizowane tuż przy parku z pomnikiem Tarasa Szewczenki, naprzeciw czerwonego gmachu Uniwersytetu Kijowskiego. Podstawą kolekcji dzieł sztuki były obrazy zgromadzone w ciągu 40 lat przez mecenasów sztuki Bohdana Chanenkę (1849-1917) i jego żonę Warwarę (1852-1922), przekazane w testamencie miastu. Od powołania muzeum w 1919 r.

Fot. 22.9. W Muzeum Sztuki Zachodniej
Photo 22.9. At the Museum of Western Art

Źródło/ Source: fotografia własna/ own photo.

jego kolekcja powiększyła się 13-krotnie, a część zbiorów jest wystawiana w pomieszczeniach pałacu Chanenków (z 1887 r.) wkomponowanego w pierzeję ulicy. Jest to największa w Ukrainie kolekcja sztuki z krajów Europy Zachodniej. W muzeum eksponuje się sztukę z różnych okresów: średniowiecza, renesansu, baroku, rokoko, klasycyzmu.

Kijowska Galeria Obrazów

Przy tej samej ulicy Tereszczenkowskiej co Muzeum Sztuki Zachodniej i Wschodniej jest jeszcze jedno miejsce godne odwiedzenia. To Kijowska Galeria Obrazów.

W czasie I wojny światowej w pomieszczeniach galerii znajdował się lazaret wojskowy. Później były wykorzystywane jako siedziby kolejnych władz i sztabów wojskowych, m.in. wojska Józefa Piłsudskiego podczas pobytu w Kijowie w 1920 r.

Fot. 22.10. Iwan Ajwazowski: *Brzeg morza* w Kijowskiej Galerii Obrazów

Photo 22.10. Ivan Aivazovsky: *Seashore* at the Kiev Picture Gallery

Źródło/ Source: fotografia własna/ own photo.

Muzeum w 30 salach eksponuje ok. 600 obrazów, rzeźb i grafik spośród 12 tysięcy posiadanych (fot. 22.10). Ma oddziały sztuki starorusyjskiej, XVIII-, XIX-wiecznej i sztuki radzieckiej.

Są tu obrazy autorów z Rosji, Ukrainy, Białorusi, Mołdawii, Zakaukazia i Środkowej Azji.

Złota Skarbnica Ukrainy

W niedużym piętrowym budynku na terenie Peczerskiej Ławry znajduje się jedno z najciekawszych muzeów Kijowa. To „złota skarbnica Ukrainy” – Muzeum Historycznych Kosztowności Ukrainy. W 9 salach zgromadzono tu mnóstwo eksponatów ze złota, srebra i kamieni szlachetnych, z różnych epok i różnych wykopalisk, ale także z wielu ukraińskich kolekcji muzealnych i prywatnych, od epoki brązu do współczesności.

Muzeum otwarto w 1969 r. w XVIII-wiecznym budynku klasztornej piekarni, zbudowanym według projektu Stepana Kownira (1695-1775). W ciągu prawie półwiecza zbiory znacznie wzrosły: z 14 tysięcy do 56 tysięcy jednostek muzealnych.

Muzeum szczyli się największą na świecie kolekcją „złota scytyjskiego” (fot. 22.11), a prawdziwym arcydziełem jest pektorał – noszona na piersi królewska ozdoba, zawierająca złote podobizny dzikich zwierząt i sceny z życia starożytnego plemienia (IV w. p.n.e.). Waży około 1 kg. Pochodzi, wraz z wieloma innymi ozdobami, z kurhanu na mogile scytyjskiej królowej koło Dniepropietrowska. W muzeum można oglądać grób królowej sarmackiej (II w.), którą pochowano w szacie ozdobionej dziesiątkami złotych naszywek. Grób znaleziono w kurhanie koło Kirowogradu.

Fot. 22.11. Scytyjska ozdoba noszona na piersiach – Muzeum Historycznych Kosztowności Ukrainy

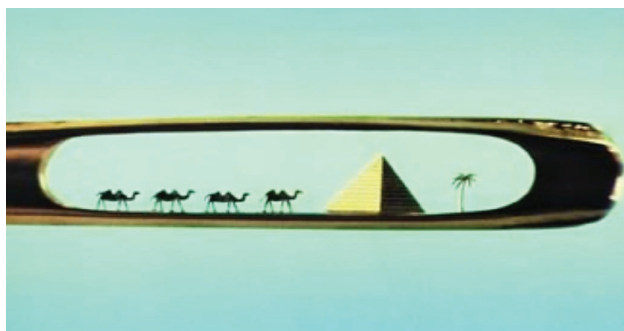
Photo 22.11. Scythian ornament worn on chest – Museum of Historical Costs of Ukraine

Źródło/ Source: fotografia własna/ own photo.

Złoto i srebro kultowe – to przede wszystkim ramy i oprawy ikon prawosławnych i ksiąg religijnych, zdobione rubinami, szafirami, szmaragdami i perłami, a także korony, kielichy i monstrancje. W zbiorach są monety starożytnej Grecji, Rzymu, Bizancjum, Rusi Kijowskiej. Są prace polskich, niemieckich i francuskich mistrzów jubilerstwa (XIX-XX w.).

Muzeum Mikrominiatur

Autor wystawy w kijowskiej Peczerskiej Ławrze – Nikołaj Siadrysty – urodził się w 1937 r. Ukończył charkowską szkołę sztuk pięknych i Charkowski Instytut Rolniczy. Był agronomek na Zakarpaciu, później inżynierem w instytucie Akademii Nauk Ukrainy. W sporcie podwodnym uzyskał tytuł mistrza. Od 1959 r. zajął się tworzeniem mikrominiatur. Podkuta pchła – to jedna z jego najwcześniejszych i najprostszych prac. Pchłę ze złotymi podkówkami można od lat oglądać pod mikroskopem na wystawie mikrominiatur.

Fot. 22.12. Karawana wielbłądów w uchu igły w Muzeum Mikrominiatur

Photo 22.12. Camel caravan in the eye of the needle at the Microminiature Museum

Źródło/ Source: fotografia własna/ own photo.

Siadristy stworzył wiele prac, których miniaturyzacja wciąż wzbudza niedowierzenie i zachwyt (fot. 22.12). Oto kompozycja Polonez Ogińskiego (1959): żółtawy kwiat chryzantemy, złożony z 99 płatków, ma średnicę 5 mm. Na łydźce – listek 2x5 mm z wygrawerowanymi nutami, których jest tu ok. 600. Portret Ernesta Hemingwaya (1966) zmieścił się na przekroju ziarnka dzikiej gruszy. Portret matki (1984) wygrawerowany został diamentowym rysikiem na kłosie ze szkła na powierzchni 2x3 mm. Portret Gagarina (1984) wyrzeźbiony został z nasienia tarniny i ma rozmiary 3x4 mm. Portret baleriny Mai Plisieckiej został stworzony na przekroju ziarenka wiśni 3x4 mm. Ogromne wrażenie sprawia Róża we włosie (1961). Włos został przewiercony wzdłużnie, a w powstałą w ten sposób rurkę autor wstawił czerwoną różyczkę z zielonymi listkami. Średnica kwiatka wynosi 0,05 mm, a grubość jego łydźki – 0,005 mm.

Muzeum Pedagogiczne

W centrum miasta w Kijowskim Miejskim Domu Nauczyciela mieści się unikalne Pedagogiczne Muzeum Ukrainy, podlegające Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych.

Dzisiejsza kolekcja liczy ponad 45 tys. jednostek muzealnych. 3200 jednostek wpisano do rejestru dziedzictwa narodowego. W pomieszczeniach udostępnionych dla muzeum mieści się niewiele eksponatów, dlatego często zmienia się ekspozycję.

Muzeum przechowuje unikalne księgi: *Podręcznik filozofii, geografii, historii* (1488), *Statut litewski* (1570), *Słownik frazeologiczny* (1598), *Apostoł* (1654), *Ewangelion* (1670), *Ilustrowany atlas geograficzny* (1777) zawierający 100 map i wiele innych książek, wykorzystywanych w nauczaniu młodzieży w szkołach, kolegiach i akademiach. Ma kolekcje podręczników, fotografii, dokumentów, czasopism pedagogicznych, pomocy szkolnych i środków technicznych do nauczania (fot. 22.13).

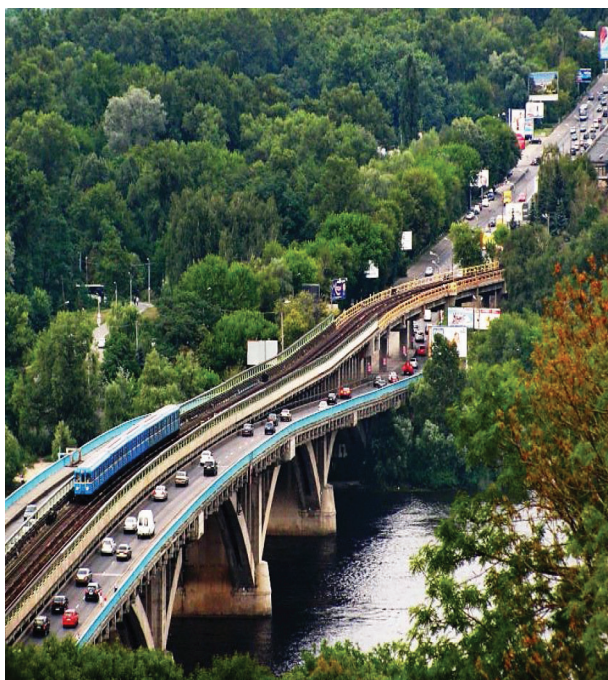

Fot. 22.13. Stara ławka szkolna w Muzeum Pedagogicznym
Photo 22.13. An old school bench at the Pedagogical Museum

Źródło/ Source: fotografia własna/ own photo.

Muzeum Metra

Niezwykłe muzeum powstało w Kijowie w 2000 r. W budynku administracji metra nad stacją Politechnika (Politechniczny Instytut) zlokalizowano muzeum, które opowiada historię budowy miejskiej kolei podziemnej. W pierwszej sali rozmieszczono

Fot. 22.14. Most trasy metra nad Dnieprem
Photo 22.14. Bridge of the metro route over the Dnieper River

Źródło/ Source: fotografia własna/ own photo.

dokumenty i fotografie z początków budowy metra. Działa tu makieta stacji Dniepr z 1960 r. z podnośnikiem wagonów (wagony metra przyjeżdżały koleją, były transportowane wózkami tramwajowymi i podnoszone z drogi wzdłuż Dniepru do poziomu torów na stoku wzgórza). Druga sala opowiada o twórcach metra i pracy jego służb, zawiera też bogatą kolekcję biletów, żetonów i kart magnetycznych kolei podziemnych różnych krajów. W trzeciej sali można zapoznać się z pracą konstruktorów i technologów metra, z makieta obrotnicy wagonów, której kiedyś używano, z zegarem synchronizującym odstępy czasu w ruchu pociągów. Zgromadzono prawie 2,5 tys. eksponatów.

Dziś metro ma trzy linie o łącznej długości 67,6 km z 52 stacjami. Linie krzyżują się w centrum w trójkącie, przez co uniknięto trudności w przesiadkach pasażerskich, jakie występują, gdy trzy linie krzyżują się w jednym miejscu (co występuje np. w metrze moskiewskim). Po torach pod miastem jeździ łącznie 814 wagonów (fot. 22.14).

Metro kijowskie szczyli się najgłębszą na świecie stacją Arsenalna na głębokości 105 m. Najpiękniejszą wystrojem wewnętrzną stacją, moim zdaniem, jest Złota Brama (*Zołoti worota*) uruchomiona w 1991 r.

Muzeum Wody

Wśród wielu XX-wiecznych muzeów w 2003 r. pojawiło się jeszcze jedno, zupełnie nowe, choć urządzone w dwóch starych, ponad 20-metrowych wieżach ciśnień – z 1872 i 1876 r. (fot. 22.15) – oraz w podziemnym zbiorniku wody o pojemności 1,35 mln litrów z 1909 r.

Zjechawszy windą do podziemi Muzeum Wody, można zapoznać się z hydrosferą ziemską, z krążeniem wody w przyrodzie, z lodowcami górskimi, wodą z mórz i rzek. W sztucznej grocie jest wodospad, są gejzery, doświadczyć można deszczu, a nawet burzy z błyskawicami.

Fot. 22.15. Wieża Muzeum Wody – widok z perspektywy parku

Photo 22.15. Tower of the Water Museum

Źródło/ Source: fotografia własna/ own photo.

Ekspozycja informuje o budowie wodociągów i kanalizacji w centralnej części miasta, oddanych do użytku w 1872 r., ale także o wodociągu działającym już w 1633 r. w dzielnicy Podół (Padół) na brzegu Dniepru.

Dzieci chętnie oglądają w akwariach ryby: te żyjące w Dnieprze i te z dalekich krajów.

Muzeum Jednej Ulicy

W Kijowie przy bardzo starej ulicy Andrijewskij uzwiz (Andrzejowski Zjazd), łączącej Górne Miasto z Padolem nad Dnieprem, jest niezwykle Muzeum Jednej Ulicy.

Muzeum powstało w 1991 r. z inicjatywy Stowarzyszenia Twórczego „Majster”. W obecnej modernistycznej kamienicy z 1915 r. działa ono od 1998 r. Przechodnie już z ulicy mogą oglądać w witrynach sceny z życia mieszkańców Andrzejewskiego Zjazdu z przełomu XIX i XX w. Wewnątrz kamienicy zaś można zobaczyć bogatą ekspozycję, która oddaje realia życia przed rewolucją. Są tu szyldy sklepów (fot. 22.16), sprzęt sklepowy i kasy, maszyny do szycia i do pisania, ubiory damskie i męskie. Są fotografie, pocztówki, dokumenty i mnóstwo przedmiotów, które służyły mieszkańcom ulicy. Stare plakaty i bilety zapraszają na koncerty i sztuki teatralne. Widoczna jest wielokulturowość Kijowa: obok ukraińskich i rosyjskich tekstów oraz książek są też polskie i żydowskie.

Wśród pokazywanych urządzeń używanych w sklepach i bogatszych domach jest np. arytmometr, daleki przodek kalkulatorów i komputerów. Była to ręczna maszyna do liczenia, przeznaczona do wykonywania czterech działań arytmetycznych.

W XIX w. każda szanująca się dama na balu posługiwała się wachlarzem, dlatego wśród wystawianych przedmiotów jest wiele tego typu atrybutów. Wachlarze wykonywano z drewna, papieru, tkanin, kości, masy perłowej, w różnym kształcie i wielkości, niekiedy z dodatkiem piór strusia lub marabuta.

Fot. 22.16. XIX-wieczny sklep na Padole odtworzony w Muzeum Jednej Ulicy
Photo 22.16. Nineteenth-century store on the Padolem restored at the One Street Museum

Źródło/ Source: fotografia własna/ own photo.

Kijowski Skansen

Na południowym obrzeżu Kijowa, przy Lesie Gołosiejewskim, blisko wielkiej obwodnicy drogowej, znajduje się największy w Ukrainie skansen, zwany Muzeum Architektury Ludowej i Bytu. W 1969 r. na lesistych wzgórzach obok ówczesnej wsi Pirogowo rozpoczęto prace, a zakończono je i udostępniono ten kompleks architektoniczno-pejzażowy w 1976 r. Skansen na obszarze 150 hektarów zgromadził ponad 300 zabytków architektury ludowej. Są to zagrody wiejskie (fot. 22.17), szkoły, wiatraki, kuźnie, cerkwie, przywiezione z różnych regionów Ukrainy: Środkowego Naddnieprza, Słobożańszczyzny, Połtawszczyzny, Polesia, Podola, Karpat, Południa Ukrainy – ze wszystkich obwodów kraju. Tworzą zespoły obrazujące regiony. Miejsce, jakie wybrano pod skansen – w części równinne, w części pagórkowate – pozwoliło na rozmieszczenie tu zarówno chat ze stepowego południa kraju, jak i chat karpackich. Większość stanowią chaty z XIX wieku, zawierające wewnątrz meble, wyposażenie domowe, obrazy artystów ludowych, drewniane i ceramiczne naczynia kuchenne, odzież, tkaniny, instrumenty muzyczne, narzędzia i sprzęt rolniczy – razem około 50 tysięcy eksponatów, najstarsze nawet z XVI w.

Fot. 22.17. Grupa z Wrocławia przed starą ukraińską chatą w skansenie

Photo 22.17. A group from Wrocław in front of an old Ukrainian hut in the open-air museum

Źródło/ Source: fotografia własna/ own photo.

22.2. Podsumowanie i wnioski

Kijowskie muzea realizują podstawowe cele muzealnictwa, do których należą: kompletowanie, przechowywanie, badanie i popularyzowanie pamiątek historii naturalnej, kultury materialnej i duchowej, będących źródłami wiedzy o rozwoju przyrody i społeczeństwa. W zbiorach muzealnych są przedmioty naturalne i artystyczne, w tym dzieła sztuki i źródła pisemne (rękopisy, dokumenty, księgi). W swojej większości ekspozycje tych muzeów przedstawiają dzieje Kijowa i Ukrainy, choć niektóre (np. muzeum przyrodnicze, malarstwa) wychodzą poza ten obszar. Wszystkie, poza trzema (muzeum lotnictwa, wojny, metra), skupione są w centralnej części miasta. Usytuowane są, poza trzema (muzeum historii Kijowa, wojny, metra), w starych, często zabytkowych budynkach. Najstarszymi z nich (z XVIII w.) są budynki muzeów złota, mikrominiatur i Skośna Kaponiera. Muzea dysponują eksponatami pozyskanymi dzięki własnym staraniom (np. Muzeum Historii Ukrainy, Historii Kijowa i znaczna większość pozostałych), w tym z wykopalisk na terenie Ukrainy (np. muzeum złota), przejętymi z prywatnych kolekcji (np. muzeum malarstwa, galeria obrazów) lub uzyskanymi w drodze wymiany między muzeami (np. muzeum sztuki ukraińskiej). Zbiory muzealne powstały na ogół w czasach Ukrainy radzieckiej (poza wcześniejszymi zbiorami muzeów historii Ukrainy, sztuki ukraińskiej, malarstwa, galerii obrazów). Najwięcej polskich akcentów jest, zdaniem autora, w Skośnej Kaponierze. Zbiorów prawie nie naruszyła II wojna światowa (niektóre były ewakuowane), poza częścią eksponatów muzeum przyrodniczego, które wywieźli Niemcy.

W październiku 2022 r., w czasie wojny, część muzeów była nieczynna, najcenniejsze eksponaty ukryto, by nie zniszczyły ich kolejne spadające na miasto rakiety. Miejmy nadzieję, że po wojnie muzea wrócą do swojego poprzedniego stanu, opisanego w pracy, i będą chętnie zwiedzane, także przez polskich turystów.

Bibliografia

- Dylewski, A. (2009). *Kijów (cykl: Miasta marzeń)*. Warszawa: Mediaprofil.
- Encyklopedia powszechna dla wszystkich*. (1936). Warszawa: Wyd. Trzaski, Everta i Michalskiego.
- Fuksa, J. (2019). *Kijowskie muzea (cykl: Wspomnienia z Kijowa – XXXV)*. Wrocław: Wyd. SWPK.
- Roslawez, J. (1986). *Museum der westlichen und orientalischen Kunst Kiew*. Leningrad: Aurora-Kunstverlag.
- Udovik, S. (2018). *Kyiv*. Kyiv: Vakler Publishing Company.
- Wielka encyklopedia powszechna (t. 7)*. (1966). Warszawa: PWN.
- Дерлеменко, Є. (1989). *Київ, фотоальбом*. Київ: Вид. Мистецтво.
- Ємченко, О. П. (1983). *Київ, пам'ять міста героя, фотоальбом*. Київ: Вид. Мистецтво.
- Зінкевич, О. і Гула, В. (1993). *Україна, путівник*. Київ, Baltimore: Вид. Смолоскип.
- Кібальник, Ю. (1984): *Києво-печерський державний історико-культурний заповідник, фотоальбом*. Київ: Вид. Мистецтво.
- Кудрицький, А. В. (1981). *Київ, енциклопедичний довідник*. Київ: Вид. Головна редакція Української Радянської енциклопедії.

Kijev Museums

Abstract: The purpose of this paper was to present the resources of selected museums in Kiev, Ukraine. In their majority, the expositions of these museums depict the history of Kiev and Ukraine, although some (e.g., the natural history museum, the museum of painting) go beyond this area. They are all concentrated, except for three (aviation, war, metro museum), in the central part of the city. They are located, except for three (museum of Kiev history, war, metro), in old, often historic buildings. Today, in October 2022, during the war, some of the museums are closed, with the most valuable exhibits hidden away. Let us hope that after the war the museums will return to their previous state, described in the paper, and will be willingly visited, including by Polish tourists.

Keywords: museum, exhibition, Kiev, Ukraine.